

21 Seksueel delinquent gedrag van jongeren

Anton van Wijk, Cyril Boonmann & Nicole Brouwer

Dat jongeren net als volwassenen zedendelicten plegen, is in deze tijd geen nieuws meer. Dit werd overigens niet altijd erkend. Pas sinds halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw is er maatschappelijke en wetenschappelijke meer aandacht gekomen voor deze groep jeugddelinquenten. Lange tijd is in Nederland seksueel misbruik door jongeren beschouwd als ‘experimenteelgedrag’ van de jongere in zijn seksuele ontdekkingstocht.¹ De Amerikaanse onderzoekers Abel en collega’s (1987, 1993) wezen er echter op dat een seksueel afwijkende ontwikkeling vaak in de jeugd jaren begint en kan resulteren in zedenmisdrijven, zowel in de adolescentie als in de volwassenheid. Longo en Groth (1983) vonden bovendien dat het delictgedrag in de loop der tijd kan escaleren, zowel qua ernst als in frequentie. In veel gevallen zal het seksuele gedrag van jongeren onschuldig zijn en bij de adolescentie horen, maar voor bepaalde gevallen geldt dit duidelijk niet. Deze scheidslijn is in de praktijk echter niet altijd gemakkelijk te trekken.

Afgezet tegen het totaal aantal jeugddelinquenten vormen de jeugdige zedendelinquenten een kleine groep.² De delicten die zij plegen, kunnen echter wel voor veel maatschappelijke onrust zorgen en veel leed berokkenen bij slachtoffers. Om meer inzicht te krijgen in deze zeer specifieke vorm van jeugddelinquentie, wordt in dit hoofdstuk ingegaan op het seksueel delinquent gedrag van jongeren. Daarbij gaat het in de eerste plaats om jongeren die vallen onder het jeugdstrafrecht (12-18-jarigen). Om de problematiek in een breder kader te plaatsen, zal eerst worden inge-

1 In dit hoofdstuk wordt gesproken over jongeren. Hoewel meisjes zich ook schuldig kunnen maken aan zedenmisdrijven, vormen jongens verreweg de grootste groep. Uit politiegegevens is bekend dat ongeveer 2% van de totale groep zedendelinquenten (jongeren en volwassenen) bestaat uit vrouwen (Van Wijk, Mali e.a., 2006).

2 Gemakshalve spreken we van ‘jeugdige zedendelinquenten’. We doelen hier – conform gebruikelijk in internationaal onderzoek – op jongeren die seksueel delinquent gedrag vertonen.

gaan op de algemene seksuele ontwikkeling van jongeren, die ook na het 18de jaar nog doorgaat. Vervolgens komen twee benaderingen van seksueel afwijkend gedrag aan de orde en worden de aard, omvang en ontwikkeling van jeugdige zedendelinquentie en de fluctuaties daarin beschreven. Ook wordt aandacht besteed aan diverse ontwikkelingsmodellen en de verschillende subtypen jeugdige zedendelinquenten. Tot slot wordt ingegaan op online seksueel delinquent gedrag onder jongeren.

21.1 Algemene seksuele ontwikkeling en seksueel gedrag

Om het zedendelictgedrag van jongeren goed in perspectief te kunnen plaatsen, moet ook de algemene seksuele ontwikkeling in ogenschouw worden genomen. We beperken ons hierbij vooral tot de fase van de puberteit en adolescentie. Het begrip puberteit verwijst vooral naar de lichamelijke veranderingen die optreden vanaf het 9de levensjaar. Adolescentie is een breder begrip, dat betrekking heeft op het gehele proces van de seksuele ontwikkeling (biologisch, psychologisch, sociaal). De seksuele ontwikkeling van jongeren die zedendelicten plegen, wordt immers door dezelfde factoren beïnvloed als van jongeren die dat niet doen, alleen is de invloed van die factoren anders. Het gaat daarbij vooral om (de interactie tussen) biologische, psychologische en sociale factoren.

Tot de biologische factoren zijn genen en hormonen te rekenen, die van invloed zijn op onder andere genderidentiteit, seksuele motivatie en voorkeur (De Graaf & Rademakers, 2003). Biologische factoren spelen een belangrijke rol voor en kort na de geboorte en in de (pre)puberteit. Psychologische factoren hebben onder meer betrekking op gevoel van eigenwaarde, zelfbeeld en psychische problemen. Bij sociale factoren kan worden gedacht aan het gezinsklimaat waarin de jongere opgroeit en de omgang met leeftijdgenoten (De Graaf & Rademakers, 2003). Genoemde factoren beïnvloeden elkaar. Een jongere kan bijvoorbeeld onder invloed van hormonen (biologisch) gemotiveerd worden om seksueel contact te zoeken, maar geen toenadering durven zoeken tot een leeftijdgenoot, omdat hij kampt met een minderwaardigheidsgevoel (psychologisch) of omdat hij thuis is opgegroeid met het idee dat seksualiteit 'zondig' is (sociaal). De wisselwerking tussen de verschillende factoren bepaalt met andere woorden grotendeels het seksuele *gedrag*. Verscheidene auteurs hebben modellen van seksuele ontwikkeling en gedrag ontwikkeld waarin juist deze interactie tussen diverse factoren naar voren komt (zie voor een overzicht Ohlrichs, 2007).

De opgedane ervaringen, positief dan wel negatief, zijn vervolgens weer van invloed op de (verdere) seksuele ontwikkeling van de jongeren, totdat zij hun seksuele identiteit en competentie hebben gevormd. Seksuele identiteit geeft richting aan wat voor seksuele ervaringen jongeren zoeken en interessant vinden. Seksuele competenties maken dit vervolgens mogelijk, met andere woorden, dit zijn de communicatieve, sociale en andere vaardigheden die mensen in staat stellen wederzijds bevredigende seksuele contacten en relaties aan te gaan (Ohlrichs, 2007). Het 'normale' seksuele gedrag van jongeren vanaf de puberteit verloopt meestal in een bepaalde

volgorde, afhankelijk van de leeftijd. Dit wordt het stapsgewijze interactiemodel genoemd (Rademakers & Straver, 1986). In box 21.1 staan de verschillende fasen van seksueel gedrag van jongeren (Ohlrichs, 2007).

Box 21.1 Seksuele ontwikkeling naar fasen

FASE I → 12-13 jaar

- Het lichaam verandert met zowel persoonlijke als sociale gevolgen
- Er ontstaat aandacht voor en onzekerheid over het eigen lichaam: ‘Wat is normaal?’
- Verschillen tussen jongens en meisjes worden groter
- Nieuwsgierigheid naar de andere sekse
- Men gaat meer optrekken met de eigen seksegenoten en elkaar wijzen op de andere sekse
- Fascinatie voor seks en sekseverschillen, zonder daadwerkelijk (seksueel) contact
- Seksuele fantasieën
- Eén op de drie tongzoent, één op de vijf streelt onder de kleding

FASE II → 14-15 jaar

- Het verlangen ontstaat met een ander iets te willen
- Contact leggen wordt spannend en ingewikkeld
- Start individuele toenaderingspogingen
- Omgang kenmerkt zich door aanvallen (jongens) en afhouden (meisjes)
- Eén op de twee streelt onder de kleding, één op de vier vrijt naakt (zonder geslachtsgemeenschap)

FASE III → 16-17 jaar

- Veel aandacht voor de omgang en communiceren
- Minder rolverdeling in aanvallen en afhouden
- Kortdurende verkerings, waarin vrijen stapsgewijs wordt uitprobeer
- Veel zorgen over het wel/niet goed doen en over ‘hoe ver te gaan’
- Tijd tussen eerste zoen en geslachtsgemeenschap is gemiddeld vier jaar

FASE IV → 18-19 jaar

- Ze hebben nu één of meer langdurige relaties
- Helft meisjes en kwart jongens hebben vaste verkering
- Hoe hoger de gezamenlijke leeftijd, hoe vaker er vaste verkering is
- Meisjes hebben een oudere vriend, jongens een jongere vriendin
- Beleving van het relationele aspect wordt verder uitgediept
- De emotionele betrokkenheid wordt groter
- Meisjes genieten meer van seks, vooral als de partner zich betrokken toont

In 2017 kwam de derde editie uit van *Seks onder je 25^e*, een onderzoek naar de seksuele gezondheid van jongeren onder de 25 jaar in Nederland (De Graaf e.a., 2017). Eerdere edities zijn verschenen in 2005 en 2012 (De Graaf e.a., 2005, 2012). Uit dit onderzoek blijkt dat de helft van de jongeren met 15,4 jaar wel eens heeft getongzoend. Met 16,2 jaar heeft de helft wel eens gevoeld en gestreeld, en met 17,2 jaar heeft de helft van de jongeren ervaring met vingeren of aftrekken. De helft van de jongeren heeft met een leeftijd van 17,9 jaar ervaring gehad met orale seks, en met een leeftijd van 18,0 jaar ervaring met geslachtsgemeenschap. Opvallend is dat in vergelijking met voorgaande jaren de jongeren later beginnen met ervaringen op het gebied van liefde en seks. Zo had in 2012 de helft van de jongeren bijvoorbeeld geslachtsgemeenschap gehad met een leeftijd van 17,0 jaar, en is dit in 2017 een jaar later. Onder de jongeren onderling zijn verschillen te benoemen op gebieden zoals leeftijd, etniciteit, religieuze overtuiging en opleidingsniveau. Jongens en meiden verschillen over het algemeen niet veel van elkaar op het gebied van seksuele ervaring. In vergelijking met 2012 is het percentage jongeren dat in 2017 seksueel geweld heeft meegemaakt iets kleiner geworden. Zo gaf in 2012 4% van de jongens en 17% van de meiden aan wel eens gedwongen te zijn tot seksuele handelingen die zij eigenlijk niet wilden doen. In 2017 is dit gedaald tot respectievelijk 2% en 11%.

21.2 Afwijkend seksueel gedrag

Hoewel het eenvoudig lijkt om bepaalde seksuele gedragingen als afwijkend te bestempelen, blijkt het in de praktijk vaak lastig om dergelijk gedrag te definiëren. Immers, wat afwijkend is voor de een hoeft niet per definitie afwijkend te zijn voor de ander. Binnen de (forensische) (kinder- en jeugd)psychiatrie wordt afwijkend (deviant) seksueel gedrag opgevat als een psychische stoornis, ook wel een parafiele stoornis genoemd.

Forensische kinder- en jeugdpsychiatrie

In Nederland worden dergelijke stoornissen vastgesteld aan de hand van de Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM) van de American Psychiatric Association (APA), waarvan in 2013 de meest recente versie is uitgekomen (DSM-5) (APA, 2013). Een parafiele stoornis is: 'elke intense en persisterende seksuele belangstelling voor genitale stimulatie of voorbereidend liefkozinggedrag met een fenotypisch normale fysieke volwassen en toestemmende menselijke partner'. Daarbij is tevens het volgende van belang: 'de parafilie veroorzaakt lijden of beperkingen aan de betrokkene of de bevrediging van de parafilie heeft een persoonlijk nadeel of schaderisico voor derden als gevolg'. Parafiliestoornissen worden ingedeeld volgens algemeen aanvaardbare classificatiecriteria (Goethals & Cosyns, 2014), namelijk stoornissen gebaseerd op abnormale activiteitenvoorkeur (voyeurisme, exhibitionisme, frotteurisme, seksueel masochisme en sadisme), abnormale doelvoorkeur (pedofilie, fetisjisme en transvestisme), anders gespecificeerde para-

fiele stoornissen (onder andere telefoonscatologie, necrofilie, zoölogie, coprofilie, klysmafilie of urofilie) en ongespecificeerde parafiele stoornissen.

Eerder onderzoek heeft aangetoond dat parafiele stoornissen veel voorkomen onder volwassen zedendelinquenten (zie bijvoorbeeld Dunsieith e.a., 2004), en dat er bovendien sprake kan zijn van meer parafiele stoornissen binnen één persoon (Abel e.a., 1988). Ondanks het feit dat is gebleken dat ongeveer de helft van de volwassen zedendelinquenten in hun jeugdijaren hun eerste seksueel deviante interesse hadden ontwikkeld, waaronder travestie, voyeurisme en fetisjisme (Abel e.a., 1993), is nog altijd onvoldoende duidelijk in hoeverre parafiele stoornissen voorkomen bij jeugdige zedendelinquenten. Dat heeft er onder meer mee te maken dat de jongeren nog in (seksuele) ontwikkeling zijn en dat dergelijke stoornissen in die leeftijd (om die reden) soms moeilijk zijn vast te stellen. Extra complicerend, zo leert de klinische praktijk, is dat jongeren zo 'normaal' mogelijk willen overkomen, met name wat betreft hun seksualiteit. Ze zullen met andere woorden niet snel praten over hun eventuele afwijkende fantasieën of gedragingen (Van Wijk e.a., 2005).

Het kan ook zijn dat een andere stoornis, bijvoorbeeld ADHD, veel duidelijker naar voren komt, waardoor niet (goed) meer wordt gekeken naar de eventuele aanwezigheid van één of meer parafiele stoornissen. Uit een groep van vijftig jeugdige zedendelinquenten bleek dat 67% van hen seksueel gedrag heeft vertoond dat binnen de (oude) DSM-criteria valt te plaatsen. In 80% van deze gevallen werd echter geen van deze parafiele stoornissen geïdentificeerd (Brayton, 1996). Uit een onderzoek naar het vóórkomen van psychische stoornissen onder jeugdige zedendelinquenten bleek dat 69% van deze jongeren te kampen had met ten minste één psychische stoornis, en dat 44% zelfs meer dan één stoornis had (ook wel comorbiditeit genoemd). Parafiliestoornissen werden gevonden in 42% van deze jeugdige zedendaders, terwijl ook andere stoornissen zoals gedragsstoornissen, stoornissen met betrekking tot alcohol- en drugsverslaving, en emotionele stoornissen (depressie en angst) veel voorkwamen (Boonmann, 2015).

Strafrecht en criminologie

Naast de forensisch-medische invalshoek is ook een juridisch/criminologisch perspectief mogelijk op het seksueel afwijkende gedrag van jongeren. In het bijzonder betreft het strafbaar gesteld seksueel gedrag, zoals thans nog omschreven in de artikelen 239-254 van het Wetboek van Strafrecht (Sr) (zie box 21.2). Het afwijkende karakter van het gedrag is dan gelegen in de overtreding van de wettelijk omschreven norm. De wetsartikelen gelden voor zowel volwassenen als minderjarigen (12-18 jaar).

Waar de zedelijkheidswetgeving begin twintigste eeuw vooral was bedoeld ter bestrijding van het zedelijke verval, draait het thans om de bescherming van minderjarigen en andere kwetsbare groepen (zie voor een uitgebreid overzicht Kool, 2007). Aanvankelijk was de wetgeving eind negentiende eeuw gericht op de bestrijding van uitwassen die in strijd waren met de publieke fatsoensnormen. Het publieke domein moest gevrijwaard zijn van onzedelijke handelingen. De overheid bemoeide zich niet met hetgeen in de privésfeer plaatsvond. Verkrachting binnen

het huwelijk was bijvoorbeeld niet strafbaar gesteld. Seksueel misbruik van de eigen kinderen was dan ook nog niet als een maatschappelijk probleem doorgedrongen. De overheid ging anders over seksualiteit denken toen de lagere sociale klassen verpauperden als gevolg van de industrialisatie begin twintigste eeuw. De verloedering en zedeloosheid werden bestreden door onder meer homoseksuele contacten met minderjarigen of de verkoop van voorbehoedsmiddelen strafbaar te stellen. Ook werd onder invloed van de vrouwenbeweging het bordeelverbod ingevoerd. Seksueel geweld binnen de privésituatie werd echter nog steeds niet erkend; de overheid stelde zich terughoudend op.

In de jaren zestig van de vorige eeuw vond de zogenoemde seksuele revolutie plaats. Seksuele vrijheid was het adagium. Het verbod op homoseksuele contacten met minderjarigen alsmede het verkoopverbod van voorbehoedsmiddelen werd opgeheven. Na verloop van tijd werd ook de keerzijde zichtbaar: de ongelijke (seksuele) verhoudingen tussen mannen en vrouwen. Hierop drong de vrouwenbeweging aan op het strafbaar stellen van verschillende uitingsvormen van seksueel geweld. In de jaren tachtig kwamen de verhalen van slachtoffers van seksueel misbruik in het nieuws en nam de roep om strafrechtelijke bescherming van meisjes en vrouwen toe. De overheid moest laveren tussen vrijheid en bescherming van de burgers. Na verschillende wetwijzigingen werd de zedenwetgeving in 1992 fors gewijzigd. Zo werden onder meer de strafbepalingen sekseneutraal geformuleerd, verkrachting binnen het huwelijk was nu strafbaar gesteld, en het verkrachtingsbegrip werd verruimd. Daarna werden er nog enkele wijzigingen doorgevoerd, zoals de opheffing van het bordeelverbod en de strafbaarstelling van virtuele kinderporno. Het klachtvereiste werd vervangen door een hoorplicht (Kool, 2007). Recent zijn grooming, ontuchtige handelingen met een dier en dierenporno strafbaar gesteld.

Box 21.2 Zedenartikelen Wetboek van Strafrecht

Artikel 239 Sr: schennis van de eerbaarheid

Artikel 240 Sr: pornografie

Artikel 240a Sr: bescherming van jeugdigen tegen pornografie

Artikel 240b Sr: kinderpornografie

Artikel 242 Sr: verkrachting

Artikel 243: Sr: seksueel binnendringen van een bewusteloze, onmachtige of gestoorde

Artikel 244 Sr: seksueel binnendringen bij iemand beneden de 12 jaar

Artikel 245 Sr: seksueel binnendringen bij iemand beneden de 16 jaar

Artikel 246 Sr: aanranding

Artikel 247 Sr: ontucht met onmachtige, geestelijk beperkte of kind

Artikel 248 Sr: strafverzwarende omstandigheden

Artikel 248a Sr: verleiding

Artikel 248b Sr: bezoeker jeugdprostitutie

Artikel 248c Sr: aanwezigheid bij seksshows met minderjarigen

Artikel 248d Sr: seksueel corrumperen

Artikel 248e Sr: grooming
 Artikel 248f Sr: bevorderen of tweeëgbrengen ontucht door minderjarige met derde
 Artikel 249 Sr: ontucht met misbruik van gezag/vertrouwen
 Artikel 250 Sr: koppelarij
 Artikel 254 Sr: ontuchtige handelingen met dier
 Artikel 254a Sr: dierenporno

Een jongere maakt zich schuldig aan een zedenmisdrijf indien hij gedrag vertoont dat valt binnen de betreffende delictsomschrijving van een artikel. Anders dan bij volwassen plegers van zedenmisdrijven zal het bij minderjarigen in sommige gevallen lastig zijn om slechts op basis van het ten laste gelegde wetsartikel uitspraken te doen over de verhouding tussen pleger en slachtoffer. Zo geldt artikel 245 Sr als een pedoseksueel delict, maar zegt dit weinig als de pleger 17 jaar is en het slachtoffer 14 jaar (Leuw e.a., 2004). Daarom wordt in de seksuologie doorgaans een leeftijdsverschil van meer dan vijf jaar tussen een jeugdige pleger en slachtoffer aangenomen om te kunnen spreken van een pedoseksueel delict. In het voorbeeld van de 17-jarige pleger en het 14-jarige slachtoffer gaat het om een seksuele relatie tussen leeftijdgenoten en wordt daarom mogelijk eerder artikel 242 Sr (met penetratie) of artikel 246 Sr (zonder penetratie) ten laste gelegd. De juridische werkelijkheid hoeft, anders geformuleerd, niet overeen te komen met sociaalwetenschappelijke noties (Van Wijk, Mali e.a., 2006).

De zedenwetgeving gaat binnenkort echter veranderen. Alle vormen van onvrijwillige seks worden strafbaar als verkrachting. Minister Grapperhaus van Justitie en Veiligheid wil een nieuwe ondergrens in de nieuwe wet opnemen. Hierdoor is iemand ook strafbaar wegens verkrachting als diegene behoorde te weten dat de ander geen seks wilde, maar daar niet naar handelde. Nu ligt volgens de minister de drempel in de rechtspraak soms te hoog om een aangifte voor verkrachting goed op te pakken.³

21.3 Aard en omvang

Nu we een beeld hebben van hoe de algemene seksuele ontwikkeling verloopt en de grenzen van algemeen en afwijkend seksueel gedrag zijn geschetst, is het van belang om meer inzicht te krijgen in de aard en omvang van zedendelinquent gedrag onder jongeren. Daarbij is het van belang om rekening te houden met het feit dat de bereidheid van slachtoffers om aangifte te doen bij de politie wegens een zedenmisdrijf erg klein is (Akers & Jensen, 2001; Koss, 1992; Lievore, 2003; White & Koss, 1993). Allerlei overwegingen kunnen hieraan ten grondslag liggen, zoals schuld- en schaamtegevoelens bij het slachtoffer. Ook kan de pleger het slachtoffer bedreigen teneinde te voorkomen dat er aangifte wordt gedaan. Daarnaast blijkt

3 Overgenomen uit: www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/11/05/nieuwe-wet-verlaagt-drempel-voor-strafbaarheid-verkrachting.

het in sommige gevallen moeilijk om het onvrijwillige karakter van een seksueel contact hard te maken, bijvoorbeeld als een meisje aanvankelijk wel vrijwillig seks heeft met een jongen, maar het achteraf, na er met een vriendin over te hebben gepraat, als verkrachting betitelt (Van Wijk, 2004; Van Wijk & Nieuwenhuis, 2011). Veel slachtoffers doen daarom geen aangifte bij de politie. Het overgrote deel van de gepleegde zedenmisdrijven blijft derhalve buiten beeld van politie en justitie (*dark number*). Van de bekend geworden zaken blijkt het vervolgens vaak lastig om tot vervolging over te gaan, vanwege het gebrek aan bewijs (Daalder & Essers, 2003; Van Wijk, 1997, 2004). Zonder aanvullend bewijs blijft het het woord van het slachtoffer tegenover dat van de pleger.

Jongeren die wegens een zedenmisdrijf in aanraking komen met de politie vormen slechts een zeer beperkt deel van de totale groep jeugd delinquenten: ongeveer 2%. Het betreft hier de officiële ofwel de geregistreerde criminaliteit. De registraties van de politie weerspiegelen zoals gezegd een (zeer) beperkt deel van het aantal zedenmisdrijven en -verdachten en laten in de loop der jaren ook de nodige fluctuaties zien. Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) over de periode 1990-2005 blijkt het aantal jeugdige verdachten van een zedenmisdrijf bijna verdrievoudigd. Die toename is deels te verklaren door de stijging van de algehele jeugdcriminaliteit in diezelfde periode, maar voor een deel zullen andere verklaringen aan de orde zijn.

Een van de mogelijke verklaringen is dat er in de loop der jaren in werkelijkheid meer jongeren een zedenmisdrijf hebben gepleegd. Dat kunnen we echter niet met zekerheid vaststellen, omdat hiervoor de onderzoeksgegevens ontbreken. Wel is duidelijk dat het onderwerp jeugdige zedendelinquenten in de genoemde periode veelvuldig onderwerp is geweest van maatschappelijke en wetenschappelijke discussie. Er zou kunnen worden gesproken van een bewustwordingsproces. Men is anders aan gaan kijken tegen het fenomeen seksueel (delinquent) gedrag van jongeren. Deze ontwikkeling heeft gevolgen voor de manier waarop bijvoorbeeld de politie omgaat met jeugdige zedendelinquenten. Waar het seksueel onaanvaardbare gedrag van jongeren nog wel eens werd afgedaan als 'experimenteelgedrag', kan het zijn dat het seksueel 'grensverkennend' gedrag van jongeren de laatste jaren vaker ook vanuit een strafrechtelijke context wordt bekeken. In die zin vormen politie-registraties geen exacte weergave van de omvang van de werkelijke problematiek, maar zijn deze (mede) het gevolg van veranderde inzichten en prioriteiten.

Een kantelpunt in de geregistreerde zedencriminaliteit onder jongeren ligt rond 2005, aangezien vanaf dat jaar het aantal jeugdige verdachten van een zedenmisdrijf (fors) afneemt.⁴ Overigens daalt dan ook de totale (jeugd)criminaliteit, niet alleen in Nederland, maar ook in andere westerse landen. En ook nu is het speculeren

4 Hierbij kunnen we geen rekening houden met eventuele verschillen in rubricering, wetswijzigingen, registratiewijze en presentatie van de registraties over zo'n lange periode (25 jaar). Om die reden worden ook geen absolute aantallen genoemd. Veeleer gaat het om trends. Uit de *Dadermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2015-2019* (2021) blijkt dat het grootste deel van de daders meerderjarig is en dat het aandeel

over de oorzaken van die afname van de (jeugd)criminaliteit in het algemeen. In de literatuur komen verschillende mogelijke verklaringen voor deze daling aan bod, zoals de opbrengsten van vroegtijdige signalering en interventies, effectievere interventies, stedelijke vernieuwing, technopreventie, doelgroep- en gebiedsgerichte aanpak (Appelman e.a., 2014). Een interessante hypothese, zeker in relatie tot het seksuele aspect, is dat jongeren veel gebruikmaken van het internet, een omgeving die alle mogelijkheden biedt om te experimenteren en seksuele ervaringen op te doen (al dan niet negatief). In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de strafbare vormen van seksueel internetgedrag.

21.4 Ontwikkelingsmodellen

Veel onderzoekers hebben zich beziggehouden met de vraag hoe het komt dat iemand (uiteindelijk) een zedendelict pleegt. Er zijn diverse modellen die ten grondslag liggen aan het seksueel misbruik door volwassenen (zie voor een overzicht O'Reilly e.a., 2007). Gemeenschappelijk aan die modellen is dat zij seksueel misbruik in een ontwikkelperspectief plaatsen, dat wil zeggen dat aan seksueel misbruik vaak een geschiedenis van verwaarlozing en mishandeling (fysiek en seksueel) voorafgaat. Ook sociaal-culturele en persoonsfactoren spelen een rol bij het plegen van een zedenmisdrif. Datzelfde geldt voor situationele factoren, zoals drankgebruik en stress. Hieronder zal worden ingegaan op drie modellen die worden toegepast bij jeugdige plegers van zedendelicten.

Misbruikcyclus. In het eerste model van Lane (1997) wordt zedendelinquent gedrag onder jongeren beschreven aan de hand van de misbruikcyclus. Haar model is bedoeld om de aanloop, het verloop van het delict en de afloop ervan inzichtelijk te maken – een delictscenario – en is vooral van therapeutische waarde. Zij onderscheidt globaal drie fasen: de onverwachte, compensatie- en integratiefase. In de onverwachte fase krijgt een jongere te maken met een gebeurtenis die hij als problematisch ervaart. Dat kan gevoelens van onmacht, wanhoop en/of bedreiging genereren. De jongere probeert deze gevoelens te compenseren door middel van gedachten, gevoelens en gedragingen die betrekking hebben op macht en misbruik. In de integratiefase probeert de jongere deze te neutraliseren, zonder dat zijn zelfbeeld hierdoor 'schade' oploopt. Dat kan ertoe leiden dat de jongere zijn probleemgedrag ontkent of bagatelliseert, hetgeen de kans op herhaling juist kan vergroten.

Syndroom van sociaal onvermogen. Het theoretische model van Barbaree en collega's (1998) laat zien dat jongeren die zedendelicten plegen vooral opgroeien in een zogenoemd tekortschietend zorggezin. De ouders mishandelen of verwaarlozen hun kinderen, met als gevolg dat de kinderen zich onveilig hechten. De kinderen krijgen op een negatieve manier aandacht. Agressie, geweld en manipulatie vormen

minderjarigen verder in de keten afneemt. Toch is meer dan een kwart (27%) van de bij meldingen bij de politie betrokken verdachten minderjarig.

voor jongeren uit dergelijke gezinnen veelal de middelen om te krijgen wat ze willen hebben. Zulk gedrag staat het ontwikkelen van adequate sociale contacten met leeftijdgenoten in de weg. Jongeren kunnen daardoor een negatief zelfbeeld ontwikkelen; zij missen het zelfvertrouwen om intieme relaties aan te gaan en te onderhouden. Dit complex van verschijnselen wordt door de auteurs getypeerd als ‘het syndroom van sociaal onvermogen’.

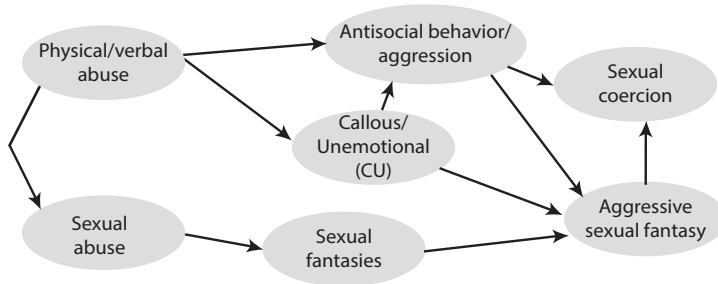
Antisociaal gedrag, een gebrek aan inlevingsvermogen en cognitieve vervormingen (‘denkfouten’) vormen de kern van dit syndroom. Door het onvermogen om adequate relaties aan te gaan met de andere sekse kan de jongere gevoelens van wrok, boosheid en incompetentie ontwikkelen. Door in seksueel opzicht dwang en geweld te gebruiken heffen deze jongeren – zij het slechts voor korte tijd – de gevoelens van tekortschieten op. Dergelijke gewelddadige ervaringen kunnen op den duur deel gaan uitmaken van hun seksuele fantasieën, wat ertoe kan leiden dat zij alleen nog maar seksueel opgewonden kunnen raken van gewelddadige en/of afwijkende seksuele fantasieën. De auteurs veronderstellen dat naarmate jongeren meer te maken hebben (gehad) met factoren als verstoorde hechting, slachtofferchap van seksueel misbruik en een verhoogde impulsiviteit, ook de ernst van de gepleegde zedendelicten ernstiger zal zijn (zie ook Van Wijk e.a., 2001).

Confluentiemodel. Naast het theoretische model van Barbaree en collega’s (1998), hebben diverse onderzoekers empirisch onderzoek verricht om meer zicht te krijgen in de ontwikkeling van seksueel delinquent gedrag, zowel onder volwassenen als onder jongeren. Een bekend model is van Malamuth en collega’s (1991, 1995), die op basis van onderzoek onder studenten zijn nagegaan welke (combinaties van) risicofactoren seksuele agressie jegens vrouwen kunnen voorspellen. De negatieve ervaringen van kinderen in het gezin vormen de bron: ouderlijk geweld en seksueel misbruik leiden ertoe dat jongeren aansluiting gaan zoeken bij delinquente leeftijdgenoten en antisociaal gedrag vertonen. Via twee paden kunnen die gezinservaringen en delinquentie leiden tot (niet-)seksuele agressie jegens vrouwen: het seksuele promiscuïteitspad en het vijandige masculiniteitspad. Malamuth en collega’s spreken van het zogenoemde confluentiemodel, omdat de agressie het resultaat is van de samenloop (confluentie) van deze twee paden.

Hoge scores op vijandigheid én seksuele promiscuïteit leiden tot meer seksueel geweld. Risicofactoren voor het vijandige masculiniteitspad zijn bijvoorbeeld seksuele reactie op verkrachtingsprikkels en dominantiemotivatie. Voor het seksuele promiscuïteitspad gelden seksuele ervaring en antisociale persoonlijkheid als risicofactoren. Hoewel empirisch gefundeerd, is de kritiek op het model van Malamuth en collega’s onder andere dat de steekproef bestond uit niet-delinquenten. Daarom hebben Knight en Sims-Knight (2003) onderzoek gedaan onder volwassen en jeugdige seksueel delinquenten. Zij vonden drie causale paden die kunnen leiden naar seksuele dwang (*coercion*) jegens vrouwen. Het vijandige pad van Malamuth en collega’s maskeert in feite twee afzonderlijke processen: ouderlijk geweld leidt tot emotionele ongevoeligheid en verhoogt de kans op agressief en antisociaal gedrag. Beide trekken (*traits*) komen overeen met twee psychopathiecomponenten. Het derde pad

van Knight en Sims-Knight, seksueel misbruik, kan leiden tot seksuele preoccupatie en seksueel agressieve fantasieën (zie figuur 21.1).

Figuur 21.1 Causaal model seksuele agressie jegens vrouwen van Knight en Sims-Knight

Het theoretische model van Barbaree en collega's (1998) en de empirisch onderbouwde modellen van Malamuth en collega's (1991, 1995) en Knight en Sims-Knight (2003) laten duidelijk zien dat de negatieve vroegkinderlijke ervaringen van groot belang kunnen zijn voor het latere seksuele (delinquente) gedrag van jongeren (en volwassenen). De auteurs proberen causale verklaringen te bieden voor seksuele agressie, maar gaan niet dieper in op het seksuele delictgedrag.

21.5 (Zeden)delinquent gedrag onder jongeren

Om een duidelijk beeld te krijgen van de (unieke) eigenschappen die samenhangen met zedendelinquent gedrag onder jongeren is het van belang jeugdige zedendaders niet alleen te vergelijken met leeftijdgenoten in het algemeen, maar vooral met jeugdige plegers van andere (niet-zeden)delicten. Hiermee kunnen de factoren die samenhangen met zedendelinquent gedrag onder jongeren worden onderscheiden van de factoren die meer samenhangen met antisociaal gedrag in het algemeen. In 2006 hebben Van Wijk en collega's een overzichtsstudie verricht naar de verschillen (en overeenkomsten) in achtergrondkenmerken tussen jeugdige zeden- en niet-zedendelinquenten. Uit hun onderzoek kwam naar voren dat zedendaders vaker emotionele problemen, zoals gevoelens van angst en depressie, hebben dan andere jeugdige delinquenten. Daarnaast lijken zij minder gedragsproblemen te hebben en hebben zij minder vaak eerdere delicten gepleegd dan plegers van niet-zedendelicten. Daarentegen hebben jeugdige zedenplegers meer problemen met leeftijdgenoten en zijn zij vaker zelf seksueel misbruikt dan niet-zedendaders (Van Wijk, Vermeiren e.a., 2006).

In het verlengde van deze overzichtsstudie hebben Seto en Lalumière (2010) een grote meta-analyse naar verschillen tussen jeugdige zeden- en niet-zedendelinquenten uitgevoerd. Hun belangrijkste bevinding was dat zedendelinquent gedrag onder jongeren niet simpelweg kan worden afgedaan als een uiting van antisociaal gedrag in het algemeen. Zo hebben jeugdige zedendelinquenten een minder omvangrijke

criminele geschiedenis, minder antisociale leeftijdgenoten en minder middelenmisbruikproblematiek dan jongeren die andere typen delicten hadden gepleegd. Zedenplegers hebben daarentegen wel vaker een traumatische jeugd – vaker zelf seksueel misbruikt, mishandeld of verwaarloosd, vaker blootgesteld aan seksueel geweld), zijn vaker sociaal geïsoleerd, vaker op jonge leeftijd blootgesteld aan seks of pornografisch materiaal, hebben vaker atypische seksuele interesses, vaker gevoelens van angst en vaker een laag zelfbeeld dan niet-zedendelinquenten (Seto & Lalumière, 2010). Met name (het vaker vóórkomen van) atypische seksuele interesses en eigen seksueel misbruik, alsmede (het minder vaak voorkomen van) een criminele geschiedenis, antisociale verbanden en middelenmisbruik bleken sterk onderscheidend te zijn tussen zeden- en niet-zedendelinquenten (Seto & Lalumière, 2010). Een beperking van deze meta-analyse is dat de auteurs geen onderscheid hebben gemaakt tussen de verschillende typen zedendelinquenten.

Tot slot is er een meta-analyse verschenen waarbij jeugdige zeden- en niet-zedendelinquenten werden vergeleken op het vóórkomen van psychische stoornissen (Boonmann, 2015). Hieruit kwam naar voren dat jeugdige zedendaders minder vaak een gedragsstoornis, ADHD en een aan middelen gerelateerde stoornis hadden dan hun leeftijdgenoten die andere delicten hadden gepleegd. Ondanks het feit dat parafiliestoornissen veelvuldig voorkomen onder jeugdige zedendelinquenten, kan niet met zekerheid worden vastgesteld dat dit vaker voorkomt onder zedendelicten dan onder niet-zedendelinquenten. Jongeren die geen zedendelict hebben gepleegd, worden hier immers vaak niet op onderzocht. Echter, jeugdige zedendaders vormen een heterogene groep, met verschillen in delict- en achtergrondkenmerken. Daarom wordt in de volgende paragraaf nader ingegaan op subgroepen van jeugdige zedendelinquenten.

21.6 Typen zedendelinquenten

O'Brien en Bera (1986) hebben als een van de eersten een typologie ontwikkeld voor jeugdige zedendelinquenten. Hierbij hebben zij de nadruk gelegd op persoonlijkheidskenmerken, delict- en slachtofferkenmerken, behandelmogelijkheden en recidiverisico's. De groepszedendelinquent, de naïeve experimenteerder en de seksueel obsessieve delinquent zijn voorbeelden van de onderscheiden typen. Genoemde indeling kan vooral van klinische waarde zijn. Hierbij in het verlengde hebben Knight en Prentky (1990, 1993) hun classificatie van volwassen zedendelinquenten toegespitst op jeugdige zedendelinquenten en daarmee getracht een meer empirische indeling te maken. Het blijkt echter dat slechts een paar typen die worden gevonden bij volwassenen ook van toepassing zijn op de jeugdige plegers. Zij vonden met name typen met een lage sociale competentie en typen met antisociaal gedrag.

Een andere en eenvoudiger manier om onderscheid te maken tussen verschillende typen jeugdige zedendelinquenten is door de aard van het gepleegde zedendelict in aanmerking te nemen. Er zijn aan de ene kant *hands-off* delicten, waarbij er geen fysiek contact is tussen dader en slachtoffer, zoals voyeurisme en exhibitionisme.

Aan de andere kant zijn er *hands-on* delicten, met fysiek contact, zoals aanranding en verkrachting (Saunders e.a., 1986).

Als daarbij het leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer in aanmerking wordt genomen, is nog een verdere onderverdeling mogelijk binnen de *hands-on* delicten. We spreken van aanranders en verkrachters van leeftijdgenoten als het leeftijdsverschil minder dan vijf jaar is. Als het leeftijdsverschil meer dan vijf jaar is, betreft het misbruikers van kleine kinderen. De tweedeling aanranders en verkrachters, en misbruikers van kinderen is het meest gangbaar in de literatuur (Hendriks & Bijleveld, 2004; Hunter e.a., 2000, 2003; Skubic Kemper & Kistner, 2010; Kjellgren e.a., 2006; Van Wijk, 1999). In box 21.3 staat een profiel van beide typen, geconstrueerd op basis van buitenlandse en Nederlandse onderzoeken (zie onder andere Van Wijk, 1999; Van Wijk e.a., 2001). Het is een ideaaltypisch profiel; in werkelijkheid zullen zeker afwijkingen kunnen worden gevonden.

Box 21.3 Profiel jeugdige aanrander/verkrachter en misbruiker van kinderen

Profiel aanrander/verkrachter

- multiprobleemgezin
- oververtegenwoordiging allochtoon
- 15, 16 jaar
- groepsgericht
- straatcultuur
- alcohol en drugsgebruik
- lage opleiding
- gedragsstoornis
- persoonlijkheidsstoornis (in ontwikkeling)
- ‘normale’ seksuele ervaringen
- slachtoffer is vrouw en vaak bekende
- veel geweld
- soms in groepsverband
- weinig tot geen planning delict
- situationele factoren
- ontkennen/bagatelliseren delict
- heterogene criminele carrière

Profiel kindermisbruiker

- gesloten gezin
- zwarte schaap
- autochtoon
- 14 jaar
- eigen slachtofferschap
- sociaal geïsoleerd/geen vrienden
- gepest
- internaliserende problematiek

- ontwikkelingsstoornis
- problematische seksuele ontwikkeling
- seksueel afwijkend gedrag en fantasieën
- slachtoffers van beide seksen, maar vooral jongens
- meer slachtoffers
- solopleger
- planning van delicten (*grooming*)
- weinig/geen geweld, wel manipulatie en dwang
- minder andere delicten

Uit voornoemde profielen komt naar voren dat het zinvol is om verschillende typen te onderscheiden. Het laat ook zien dat met name de kindermisbruikers een bijzondere groep jeugddelinquenten vormen, omdat zij op diverse gebieden lijken af te wijken van 'de' jeugddelinquent. Met name vallen de sociaal geïsoleerde positie ten opzichte van leeftijdgenoten en het internaliserende probleemgedrag op. Dat lijkt anders bij jeugdige aanranders en verkrachters, die zich naast zedenmisdrijven ook schuldig maken aan andere delicten, groepsgeoriënteerd zijn, en bij wie sprake is van externaliserende problematiek.

De algemene lijn is dat vooral de misbruikers van kinderen als een aparte categorie jeugd(zeden)delinquenten is aan te merken ('t Hart-Kerkhoffs e.a., 2015). Voor hen zal eerder een specifieke op het zedenaspect van het delictgedrag gerichte behandeling nodig zijn, terwijl de aanranders en verkrachters vooral zijn aan te merken als jeugddelinquenten die *ook* een zedendelict hebben gepleegd (Van Wijk, Van Horn e.a., 2005; Van Wijk, Loeber e.a., 2005; Van Wijk, Vermeiren e.a., 2006). De groep die zowel kinderen als leeftijdgenoten misbruikt, vormt een zorgelijke groep in termen van seksuëlmisbruikgedrag (meer slachtoffers) en voortijdige uitval van behandeling (Skubic Kemper & Kistner, 2010).

Naast voornoemde tweedeling in misbruikers van kinderen en leeftijdgenoten is in diverse publicaties ook aandacht besteed aan de verschillen tussen de zogenoemde solo- en groepsplegers (Van Leiden & Jakobs, 2006; Looije e.a., 2004; De Wree, 2004). Hendriks en Bijleveld (1999) zijn nagegaan in hoeverre de persoonlijkheidskenmerken van groepszedenplegers verschillen van soloplegers van zedenmisdrijven. Het betreft jongeren die een persoonlijkheidsonderzoek hebben ondergaan. Solodaders blijken in vergelijking met de groepsplegers neurotischer, impulsiever, hoger qua spanningsbehoefte, weinig extravert en vaker zelf slachtoffer van seksueel misbruik. Groepsplegers zijn jonger en vaker van allochtone afkomst (Bijleveld & Soudijn, 2008). Hoewel de groepsplegers vaker dan soloplegers een verkrachting hadden gepleegd, blijkt dat zij een weinig deviante persoonlijkheidsstructuur hebben. Wel lijken groepsplegers een lager IQ te hebben (Hendriks, 2006).

Een voor de hand liggende vraag is hoe de jongeren desondanks tot een dergelijk delict kunnen komen. Mogelijk ligt een deel van de verklaring in de groepsdynamische aspecten. Binnen het type groepspleger is nog nader onderscheid mogelijk tussen leiders en meelopers. Beiden bleken veel overeen te komen, alleen gebruikten

de meelopers excessiever geweld en hadden ze meer sociale en relationele problemen, terwijl de leiders meer emotionele problemen hadden (t Hart-Kerkhoffs e.a., 2011).

21.7 Criminaliteitspatronen en recidive

De indeling van jeugdige zedendelinquenten in diverse typen, en in het verlengde daarvan de kenmerken en achtergronden van de jongeren, is veelal afkomstig van psychologen en psychiaters die het zedendelictgedrag van jongeren aanmerken als een afwijkende vorm van het 'normale' seksuele gedrag. Het gevolg van dit uitgangspunt is dat het zedenaspect van het delictgedrag op de voorgrond staat, bijvoorbeeld de aard van de seksuele handelingen en het eventuele leeftijdsverschil tussen pleger en slachtoffer. Algemeen criminologische noties krijgen veel minder aandacht, bijvoorbeeld criminele carrières (Smallbone, 2006). Uit onderzoek blijkt echter dat de seksueel deviante invalshoek en een criminologisch perspectief van meerwaarde zijn om meer inzicht te krijgen in (seksueel) delinquent gedrag van jongeren (Blokland & Van Wijk, 2007; Lussier, 2005). Daarbij komt dat de indeling in typen niet altijd zuiver is, omdat zedendelinquenten zich aan verschillende typen zedendelicten schuldig kunnen maken, de zogenoemde cross-overdelicten (Heil e.a., 2003; Abel e.a., 1988; Van Wijk, Mali e.a., 2006).

Binnen criminologisch onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen twee typen delinquenten die elk een andere criminele carrière doorlopen (Moffitt & Caspi, 2001; Moffitt e.a., 2002): het type waarbij de delinquentie reeds aanvangt in de kindertijd en het type waarbij delinquentie begint tijdens de adolescentie. Verreweg de meeste delinquenten zijn van het type waarbij delinquentie aanvangt in de adolescentie, en slechts een zeer klein percentage – Moffitt schat ongeveer 5% van het totaal – is van het type waarbij delinquentie al in de kindertijd ontstaat. Seto en Barbaree (1997) hebben een vergelijkbare indeling voor zedendelinquenten ontwikkeld. De eerste groep zedendelinquenten vertoont een lange geschiedenis van antisociaal gedrag en een uitgebreide criminele carrière. Het zedendelict lijkt voor hen vooral een uiting van hun algemeen antisociale levensstijl. Tegenover deze relatief kleine groep persistente antisociale zedendelinquenten staat een grote groep zedendelinquenten die opportunistische zedendelinquenten worden genoemd. Deze zedendelinquenten vertonen geen vroege start van antisociaal gedrag, plegen weinig of geen andersoortige delicten en hun (zedendelinquentie) blijft doorgaans beperkt tot de adolescentie. Wel kan bij deze tweede groep sprake zijn van een deviante seksuele interesse. Terwijl de grote groep opportunistische zedendelinquenten verantwoordelijk is voor het grootste deel van de zedendelicten, plegen zedendelinquenten van het persistente antisociale type vaker ernstige zedendelicten. Ter nuancering stellen Van den Berg en collega's (2017) dat specialisatie in zedendelinquentie voorkomt in een zeer kleine subgroep jeugdige zedendelinquenten. Theoretische gezien betekent dit dat de theorie van (Moffitt, 1993; Moffitt & Caspi, 2001; Moffitt e.a., 2002) niet goed past voor jeugdige zedendelinquentie, want de zedendelictcarrière

is over het algemeen tamelijk kort. De ernstige delicten vormen met andere woorden niet direct de basis voor een levenslange criminele carrière.

Becker en Kaplan (1988) hebben vanuit hun klinische ervaringen drie criminaliteitspaden onderscheiden die jeugdige zedendelinquenten kunnen doorlopen en die raakvlakken hebben met de indeling van Moffitt respectievelijk Seto en Barbaree.

Het eerste patroon betreft delinquenten ‘op het doodlopende pad’. Deze delinquenten plegen slechts eenmalig een zedendelict en maken zich daarnaast niet of nauwelijks schuldig aan andere vormen van criminaliteit. De zeden carrière van deze delinquenten begint *en* stopt bij hun eerste zedendelict. Het gaat hier om eenmalige plegers.

Het tweede type patroon – delinquenten op het delinquente pad – pleegt weliswaar zedendelicten, maar maakt zich daarnaast vooral schuldig aan *niet*-zedendelicten. Voor deze delinquenten maakt hun zeden carrière deel uit van een veel bredere criminele carrière. Delinquenten van dit type worden ook wel generalisten genoemd (Van Wijk & Ferwerda, 2000).

Het derde type patroon, ten slotte, zijn delinquenten op met name het zedenpad, die voornamelijk zedendelicten plegen en daarnaast niet of nauwelijks een ander soortige criminele carrière ontwikkelen. Vandaar dat dit type delinquenten ook wel wordt aangeduid met de term specialisten. Van deze laatste groep, vaak zijn dat kindmisbruikers, is het echter te vroeg om al te spreken van bijvoorbeeld pedofilie, omdat zij, zoals aangegeven, nog volop in hun seksuele ontwikkeling zitten. Wel lopen jongeren blijkens de modellen van Lane respectievelijk Barbaree en collega’s risico op een ontwikkeling in die richting, als die deviante ervaringen deel gaan uitmaken van hun seksuele fantasieën. Onderzoek waarin deze paden zijn onderzocht, toont aan dat generalisten ook sneller en meer recidiveren naar niet-zedendelicten; wat betreft zedenrecidive zijn er geen verschillen met de specialisten (Hissel e.a., 2006).

Er is in Nederland de afgelopen jaren veel onderzoek gedaan naar criminaliteitspatronen van jeugdige zedendelinquenten. Onder andere op basis van politiecijfers is getracht hierin meer inzicht te krijgen. Van de totale groep jeugdige zedendelinquenten die in aanraking komen met de politie beperkt ongeveer een kleine helft van alle jeugdige zedendelinquenten zich tot uitsluitend zedendelicten (Van Wijk e.a., 2007). Bij nadere beschouwing is het merendeel van deze groep aan te merken als eenmalige plegers. Dat wil derhalve zeggen dat deze jongeren als eerste geregistreerde delict met een zedenmisdrif in aanraking komen met de politie. In veel gevallen is dat aanranding. De andere helft pleegt naast zedenmisdrifven ook andere delicten, zoals vermogens- en geweldsmisdrifven. Ook voor deze groep geldt dat het eerste geregistreerde delict vaak een zedenmisdrif is. Het aandeel van de zedenmisdrifven in het totale criminaliteitspatroon neemt echter snel af na het eerste misdrif. De jongeren maken zich na verloop van tijd vooral schuldig aan vermogensmisdrifven. Deze groep start op jongere leeftijd met zijn criminele carrière en gaat er langer mee door. Het is vooralsnog onbekend of de zogenoemde eenmalige plegers vóór hun eerste politiecontact geen andere delicten hebben gepleegd, en of ze na het politiecontact ook daadwerkelijk zijn gestopt met delicten plegen.

Evenmin is duidelijk welke rol (justitiële) interventies hierin hebben gehad. Dat geldt eveneens voor de bevinding dat jongeren na verloop van tijd vooral vermogensmisdrijven gaan plegen (onder andere Van den Berg e.a., 2011).

Aan de hand van politiegegevens zijn ook de criminaliteitspatronen van jeugdige verkrachters en aanranders, exhibitionisten en misbruikers van kinderen gereconstrueerd (Bullens e.a., 2006). Die gegevens zijn gebaseerd op de wetsartikelen uit het Wetboek van Strafrecht. Vooral bij jeugdige verdachten kan het vanwege leeftijdsverschillen tussen pleger en slachtoffer lastig zijn om op basis van die wetsartikelen een koppeling te maken met bepaalde typen zedendelinquenten (zie Leuw e.a., 2004). Veel jongeren starten zoals gezegd hun carrière met een zedendelict en gaan nadien vooral vermogensdelicten plegen. Er zijn wel verschillen tussen de onderscheiden typen. Bij misbruikers van kleine kinderen maken de zedendelicten een groot deel uit van het totale criminaliteitspatroon. Voor de verkrachters/aanranders geldt dat zij vooral vermogens- en geweldsmisdrijven plegen. In buitenlandse onderzoeken onder jeugdige en volwassen plegers van zedendelicten komt dit ook naar voren (bijvoorbeeld Lussier, 2005): het zedendelict is bij verkrachters/aanranders een klein onderdeel van een veel gevarieerder criminaliteitspatroon. Bij hen lijkt de verkrachting/aanranding vooral een uiting te zijn van een delinquente levensstijl. Misbruikers van kleine kinderen plegen daarentegen in mindere mate niet-zedendelicten.

De verschillende onderzoeken wijzen erop dat jongeren die zedenmisdrijven plegen daarna vooral niet-zedendelicten begaan. Dat blijkt duidelijk uit een meta-analyse van 63 datasets van recidive onder jeugdige zedendelinquenten (totale N = 11.219, gemiddeld ongeveer 60 maanden gevolgd). De gemiddelde algemene recidive was hoger dan de seksuele recidive: 43,4% versus 7,1% (Caldwell, 2007; zie ook Van den Berg e.a., 2017). Hierbij past het voorbehoud van het *dark number*: de onderzochte personen kunnen met meer delicten hebben gerecidiveerd dan bekend is geworden bij politie en justitie (Fortune & Lambie, 2006; Hendriks & Bijleveld, 2008). Als wordt afgegaan op de geregistreerde criminaliteitsgegevens is de gemene deler in de diverse recidivestudies dat seksuele recidive door jeugdige zedendelinquenten veel minder vaak plaatsvindt dan algemene recidive (McCann & Lussier, 2008). Jeugdige zedendelinquenten verschillen niet significant van jeugdige niet-zedendelinquenten in het plegen van (weer) een zedenmisdrijf. Zo vonden Lussier en Blokland (2014) dat de criminele carrière van jeugdige zedendelinquenten qua frequentie van delicten overeenkomt met die van jeugdige niet-zedendelinquenten die twee tot vijf politieregistraties hebben. Bij het voorspellen van zedencriminaliteit op volwassen leeftijd lijkt het aantal delicten dat als jeugdige gepleegd wordt belangrijker dan het plegen van zedendelicten als jeugdige (Zimring e.a., 2009; Caldwell, 2007). Daarnaast blijkt dat het grootste gedeelte van de jeugdige zedendelinquenten geen volwassen zedendelinquenten worden, en dat voor volwassen zedendelictgedrag jeugdige zedendelinquentie niet per se een vereiste is (Lussier & Blokland, 2014).

Zoals eerder in dit hoofdstuk al naar voren kwam, wordt de laatste jaren een daling in het aantal geregistreerde jeugdige zedendaders waargenomen. Een van de mogelijke verklaringen die hiervoor werd aangedragen, is dat jongeren hun seksueel grensoverschrijdend of zelfs zedendelinquent gedrag hebben verplaatst naar het internet. Onderzoek op dit terrein is tot op heden echter nog zeer beperkt. Ondanks het feit dat het merendeel van de online zedendelicten wordt gepleegd door volwassenen, blijkt een aanzienlijk deel gepleegd door jongeren (Finkelhor e.a., 2000). Zo blijkt tussen de 3 en 14% van de vervaardigers, verspreiders en/of downloaders van kinderporno minderjarig (Carr & O'Reilly, 2004; Wolak e.a., 2011). In vergelijking met offline daders lijken zij minder psychische problemen te hebben, al worden er wel aanwijzingen gevonden dat zij vaker eenzaam zijn. Online jeugdige zedendaders hebben ook minder vaak andere (online/offline, zeden-/niet-zeden)delicten gepleegd (Aebi e.a., 2012; Moultrie, 2006). Naast delictgedrag op het terrein van online kinderporno, blijken minderjaren ook andere online zedendelicten te plegen, vooral sexting (Dadermonitor seksueel geweld tegen kinderen, 2021). Onderzoek in de Verenigde Staten naar ongewenste seksuele verzoeken, grooming of seksuele intimidatie op het internet bracht naar voren dat ongeveer een op de vijf jongeren die met regelmaat op het internet zit met dergelijk delictgedrag werd geconfronteerd. Bijna de helft van de daders (48%) bleek zelf minderjarig (Finkelhor e.a., 2000). Wolak en collega's (2018) vinden dat meer dan de helft (52%) van de plegers van sextortion jonger dan 17 jaar is.

21.8 Tot besluit

Jongeren die zedendelicten plegen vormen een zeer beperkt deel van de totale groep jeugddelinquenten. Het is bovendien de vraag of in alle gevallen wel kan worden gesproken van *zedendelinquenten*, aangezien veel jongeren het bij één zedendelict laten of, als zij doorgaan met delicten plegen, zich vooral toeleggen op *andere* misdrijven. Mogelijk is dat een deel van de eenmalige plegers uit onervarenheid te ver is gegaan; zij zijn immers wel fysiek in staat om seksueel contact te hebben, maar missen vooralsnog de sociale bagage om die seksuele gevoelens in goede banen te leiden. Het verschijnsel jeugdige zedendelinquentie mag echter niet worden gebagatelliseerd. Veel jongeren hebben te maken met seksueel ongewenst gedrag van anderen, maar doen daar geen aangifte van. De emotionele schade voor slachtoffers kan erg groot zijn. Kenmerkend voor sommige plegers van zedenmisdrijven is dat zij het delict vaak ontkennen of minimaliseren. In hun beleving hebben zij zich niet schuldig gemaakt aan een strafbaar feit. In dit licht bezien valt er nog veel winst te behalen met een adequate seksuele voorlichting op jonge leeftijd.

De noodzaak om vroegtijdig in te grijpen in een scheefgroeiende ontwikkeling van jeugdige zedendelinquenten, en die bij te sturen, wordt, gelet op de ontwikkeling van screenings- en risicotaxatie-instrumenten, sterk gevoeld. Voorkomen is immers beter dan genezen. Het aantal jeugdige zedendelinquenten dat specifieke zorg nodig heeft in verband met een (dreigende) scheefgroei in de seksuele ontwikkeling, is vermoedelijk erg klein. Aan de professionals is de uitdaging om die groep te

detecteren en adequaat te behandelen. Tegelijkertijd valt hieruit ook de meer hoopvolle boodschap te destilleren dat de meeste jeugdige zedendelinquenten van nu niet de onverbeterlijke zedendelinquent van morgen zijn.

Het aantal jeugdige geregistreerde zedenverdachten is in de periode 1990-2005 sterk gestegen. Mogelijk was dat toentertijd het gevolg van veranderde inzichten over wat wel en geen seksueel toelaatbaar gedrag is van jongeren. Politieregistraties vormen hiervan een weerslag. Vanaf 2005 daalt het aantal jeugdige verdachten van zedenmisdriven weer fors. Naar de oorzaken hiervan is het vooralsnog speculeren. Duidelijk is dat de (jeugd)criminaliteit in het algemeen ook daalt (*crime drop*).

Kijkend naar de toekomst valt te verwachten dat het internet een nog grotere rol gaat spelen in het seksuele gedrag van jongeren, ook in de ongewenste vormen ervan, zoals dat in deze bijdrage is aangestipt met de groep online delinquenten. Online zedendelinquent gedrag onder jongeren lijkt een substantieel probleem, waar zowel in de (klinische) praktijk als in het wetenschappelijk onderzoek meer aandacht voor moet komen. Daarbij is het in eerste instantie van belang om duidelijk te definiëren welke online gedragingen door jongeren onder online zedendelinquent gedrag vallen. Is sexting, het versturen van een naaktfoto of naaktfilmpje van jezelf via internet, een strafbaar feit wanneer een minderjarige de foto naar zijn of haar partner stuurt? Wanneer deze grenzen zijn bepaald, kunnen de aard en de omvang van het probleem in kaart worden gebracht, alsmede de achtergrondkenmerken van de daders worden beschreven. Deze kennis kan worden gebruikt in de preventie van online zedendelinquent gedrag. Voorlichting op het terrein van de seksualiteit en internet zal niet alleen voorkómen dat jongeren online zedendelicten plegen, maar kan tevens bijdragen aan de weerbaarheid van jongeren op het internet.

Literatuur

- Abel, G., Becker, J., Cunningham-Rathner, J. & Rouleau, J. (1987). Self reported sex crimes of 561 non-incarcerated paraphiliacs. *Journal of Interpersonal Violence* 2(6): 3-25.
- Abel, G.G., Becker, J.V., Cunningham-Rathner, J., Mittelman, M.S. & Rouleau, J.L. (1988). Multiple paraphilic diagnoses among sex offenders. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law* 16, 153-168.
- Abel, G.G., Osborn, C.A. & Twigg, D.A. (1993). Sexual assault through the life span: Adult offenders with juvenile histories. In: Barbaree, H.E., Marshall, W.L. & Hudson, S.M. (eds.). *The juvenile sex offender*. New York, The Guilford Press, 104-117.
- Aebi, M., Vogt, G., Plattner, B., Steinhausen, H.C. & Bessler, C. (2012). Offender types and criminality dimensions in male juveniles convicted of sexual offenses. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment* 24(3), 265-288.
- Akers, R.L. & Jensen, G.F. (2001). Sexual assault. In: Miethe, T.D. & McCorkle, R.C. (eds.). *Crime profiles. The anatomy of dangerous persons, places, and situations*. Roxbury Publishing Company, Los Angeles.

- American Psychiatric Association (2013) *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5* (5th ed.). Washington, D.C.: American Psychiatric Publishing.
- Appelman, T., Ferwerda, H. & Bervoets, E. (2014). *Daling jeugdige verdachten in Amsterdam weerspiegelt landelijke trend*. CCV Secondant. <https://ccv-secondant.nl/platform/article/daling-jeugdige-verdachten-in-amsterdam-weerspiegelt-landelijke-trend>.
- Barbaree, H.E., Marshall, W.L. & McCormick, J. (1998). The development of sexually deviant behaviour among adolescents and its implications for prevention and treatment. *Understanding, Assessing, and Treating Juvenile and Adult Sex Offenders. A Special Issue of the Irish Journal of Psychology* 19(1), 1-31.
- Becker, J.V. & Kaplan, M.S. (1988). The assessment of juvenile sex offenders. In: Prinz, R.J. (eds.). *Advances in behavioral assessment in children and families* (Vol. 4). Greenwich, CT, p. 215-222.
- Berg, C. van den (2015). *From Boys to Men: Explaining Juvenile Sex Offenders' Criminal Careers*. <https://research.vu.nl/en/publications/from-boys-to-men-explaining-juvenile-sex-offenders-criminal-caree>.
- Berg, C. van den, Bijleveld, C. & Hendriks, J. (2011). Jeugdige zedendelinquenten. Lange termijn criminele carrières en achtergrondkenmerken. *Tijdschrift voor Criminologie* 53, 227-243.
- Berg, C. van den, Bijleveld, C. & Hendriks, J. (2017). The Juvenile Sex Offender: Criminal Careers and Life Events. *Sexual Abuse: Journal of Research and Treatment* 29(1), 81-101. doi: 10.1177/1079063215580967.
- Bijleveld, C. & Soudijn, M. (2008). Verdachten van een groepszedendelict. *Tijdschrift voor Seksuologie* 32, 80-89. www.researchgate.net/publication/261362752_Verdachten_van_een_groepszedendelict.
- Blokland, A.A.J. & Wijk, A.Ph. van (2007). Criminele carrières van zedendelinquenten. In: Wijk, A.Ph. van, Bullens, R.A.R. & Eshof, P. van den (red.). *Facetten van zedencriminaliteit*. Den Haag, Elsevier.
- Boonmann, C. (2015). *Mental health problems and juvenile sexual offending behavior*.
- Brayton, G. (1996). Adolescent sexual offenders. In: Winterdyk, J.A. *Issues and perspectives on young offenders in Canada*. Harcourt Brace & Company, 219-236.
- Bullens, R.A.R., Wijk, A.Ph. van & Mali, S.R.F. (2006). Similarities and differences between the criminal careers of Dutch juvenile sex offenders and non-sex offenders. *Journal of Sexual Aggression* 2, 155-164.
- Caldwell, M.F. (2007). Sexual offense adjudication and sexual recidivism among juvenile offenders. *Sexual Abuse* 19(2), 107-113.
- Carr, A. & O'Reilly, G. (2004). *The assessment and treatment of juvenile sex offenders in Ireland*.
- Daalder, A.L. & Essers, A. (2003). Seksuele delicten in Nederland. *Tijdschrift voor Criminologie* 4, 354-368.

- Dunsieth, N.W., Nelson, E.B., Brusman-Lovins, L.A., Holcomb, J.L., Beckman, D., Welge, J.A. e.a. (2004). Psychiatric and legal features of 113 men convicted of sexual offenses. *Journal of Clinical Psychiatry* 65, 293-300.
- Finkelhor, D., Mitchell, K.J. & Wolak, J. (2000). *Online victimization: A report on the nation's youth* (nr. 6-00-020). Alexandria, VA: National Center for Missing & Exploited Children.
- Fortune, C.A. & Lambie, I. (2006). Sexually abusive youth: A review of recidivism studies and methodological issues for future research. *Clinical Psychology Review* 26, 1078-1095.
- Goethals, K. & Cosyns, P. (2014). Seksuele stoornissen in de DSM-5. *Tijdschrift voor psychiatrie* 56(3), 196-200.
- Graaf, H. de, Borne, M. van den, Nikkelen, S., Twisk, D. & Meijer, S. (2017). *Seks onder je 25ste: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017*. Eburon. <https://seksonderje25e.nl/onderzoeksboek>.
- Graaf, H. de, Kruijjer, H., Acker, J. van den & Meijer, S. (2012). *Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J. & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25e*. Rutgers Nisso Groep/Soa Aids Nederland.
- Graaf, H. de & Rademakers, J. (2003). *Seks in de groei: Een verkennend onderzoek naar de (pre-)seksuele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen*. Delft: Eburon.
- Hart-Kerkhoffs, L. 't, Boonmann, C., Doreleijers, T., Jansen, L., Wijk, A. van & Vermeiren, R. (2015). Mental disorders and criminal re-referrals in juveniles who sexually offended. *Child and adolescent psychiatry and mental health* 9(4), 10.1186/s13034-015-0035-x.
- Hart-Kerkhoffs, L.A. 't, Vermeiren, R.R.J.M., Jansen, L.M.C. & Doreleijers, T.A.H. (2011). Juvenile Group Sex Offenders: A Comparison of Group Leaders and Followers. *Journal of Interpersonal Violence* 26(1), 3-20.
- Heil, P., Ahlmeyer, S. & Simons, D (2003). Crossover Sexual Offenses. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment* 15(4), 221-236.
- Hendriks, J. (2006). *Jeugdige zedendelinquenten. Een studie naar subtypen en recidive*. Utrecht: Forum Educatief.
- Hendriks, J. & Bijleveld, C.C.J.H. (1999). Jeugdige zedendelinquenten: verschillen tussen groeps- en solodaders. *Delikt en Delinkwent* 29, 722-736.
- Hendriks, J. & Bijleveld, C.C.J.H. (2004). Juvenile sex offenders: contrasting child abusers with peer abusers. *Criminal Behaviour & Mental Health* 14, 238-250.
- Hendriks, J. & Bijleveld, C. (2008). Recidivism among juvenile sex offenders after residential treatment. *Journal of Sexual Aggression* 14(1), 19-32.
- Hissel, S., Bijleveld, C., Hendriks, J., Jansen, B. & Collot d'Escury-Koenigs, A. (2006). Jeugdige zedendelinquenten: specialisten, generalisten en 'first offenders'. *Tijdschrift voor Seksuologie* 30, 215-225.
- Hunter, J.A., Figueredo, A.J., Malamuth, N.M. & Becker J.V. (2003). Juvenile sex offenders: toward the development of a typology. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment* 1, 27-48.

- Hunter, J.A., Hazelwood, R.R. & Slesinger, D. (2000). Juvenile-perpetrated sex crimes: patterns of offending and predictors of violence. *Journal of Family Violence* 15, 81-93.
- Kjellgren, C., Wassberg, A., Carlberg, M., Långström, N. & Göran Svedin, C. (2006). Adolescent sexual offenders: A total survey of referrals to social services in Sweden and subgroup characteristics. *Sexual Abuse- A Journal of Research and Treatment* 18(4), 357-372. <https://doi.org/10.1177/107906320601800404>.
- Knight, R.A. & Prentky, R.A. (1990). Classifying Sexual Offenders. The Development and Corroboration of Taxonomic Models. In: Marshall, W.L., Laws, D.R. & Barbaree, H.E. (eds.). *Handbook of Sexual Assault*. Plenum Publishing Corporation, 23-52.
- Knight, R.A. & Prentky, R.A. (1993). Exploring characteristics for classifying juvenile sex offenders. In: Barbaree, H.E., Marshall, W.L. & Hudson, S.M. (eds.). *The juvenile sex offender*. New York, The Guilford Press, 45-103.
- Knight, R.A. & Sims-Knight, J.E. (2003). The developmental antecedents of sexual coercion against women: testing alternative hypotheses with structural equation modelling. In: Prentky, R.A., Janus, E.S. & Seto, M.C. (eds.). *Sexually coercive behaviour: understanding and management*. New York, The New York Academy of Sciences, 72-85.
- Kool, R. (2007). Strafbare seksualiteit. In: Wijk, A.Ph. van, Bullens, R.A.R. & Eshof, P. van den (red.). *Facetten van zedencriminaliteit*. Den Haag, Elsevier.
- Koss, M.P. (1992). Underdetection of rape: Methodological choices influence incidence estimates. *Journal of Social Issues* 48, 61-75.
- Lane, S. (1997). The sexual abuse cycle. In: Ryan, G. & Lane, S. (eds.). *Juvenile Sexual Offending: Causes, Consequences, and Corrections*. San Francisco: Josey-Bass.
- Leiden, I. van & Jakobs, J. (2006). *Groepszedemisdrijven onder minderjarigen. Een analyse van een Rotterdamse casus*. Zeist: Uitgeverij Kerckebosch.
- Leuw, E., Bijl, R.V. & Daalder, A. (2004). *Pedoseksuele delinquentie. Een onderzoek naar prevalentie, toedracht en strafrechtelijke interventies*. Den Haag, WODC (reeks 220).
- Lievore, D. (2003). *Non-reporting and hidden recording of sexual assault: an international literature review*. Canberra: Australian Institute of Criminology. www.aic.gov.au/publications/archive/archive-135.
- Longo, R.E. & Groth, A.N. (1983). Juvenile sexual offenses in the histories of adult rapists and child molesters. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 27, 150-155.
- Looije, D., Bijleveld, C., Weerman, F. & Hendriks, J. (2004). Gedwongen seks als groepsactiviteit: Een dossierstudie naar groepszedendelicten. *Tijdschrift voor Seksuologie* 28, 183-196.
- Lussier, P. (2005). The criminal activity of sexual offenders in adulthood: Revisiting the specialization debate. *Sexual Abuse* 17(3).

- Lussier, P. & Blokland, A. (2014). The adolescence-adulthood transition and robins's continuity paradox: Criminal career patterns of juvenile and adult sex offenders in a prospective longitudinal birth cohort study. *Journal of Criminal Justice* 42(2), 153-163. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2013.07.004>.
- Malamuth, N.M., Linz, D., Heavey, C.L., Barnes, G. & Acker, M. (1995). Using the confluence model of sexual aggression to predict men's conflict with women: A 10-year follow-up study. *Journal of Personality and Social Psychology* 69(2), 353-369.
- Malamuth, N.M., Sockloskie, R.J., Koss, M.P. & Tanaka, J.S. (1991). Characteristics of aggressors against women: Testing a model using a national sample of college students. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 59(5), 670-681.
- McCann, K. & Lussier, P. (2008). Antisociality, sexual deviance, and sexual reoffending in juvenile sex offender. A meta-analytical investigation. *Youth Violence and Juvenile Justice* 6(4), 363-385.
- Moffitt, T.E. (1993). Adolescence-limited and life-cycle-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review* 100, 674-701.
- Moffitt, T.E. & Caspi, A. (2001). Childhood predictors differentiate life-course persistent and adolescence-limited antisocial pathways among males and females. *Development and psychopathology* 13(2), 355-375.
- Moffitt, T.E., Caspi, A., Harrington, H. & Milne, B.J. (2002). Males on the life-course-persistent and adolescence-limited pathways: Follow-up at age 26 years. *Development and Psychopathology* 14, 179-207.
- Moultrie, D. (2006). Adolescents convicted of possession of abuse images of children: A new type of adolescent sex offender? *Journal of Sexual Aggression* 12(2), 165-174.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2021). *Dadermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2015-2019*. Nationaal Rapporteur. www.nationaalrapporteur.nl/publicaties/rapporten/2021/06/08/dadermonitor-seksueel-geweld-tegen-kinderen-2015-2019.
- NSCR (2020). *Het fenomeen online seksueel geweld. Een literatuuronderzoek naar de kennis over omvang, aard en aanpak*. https://nscr.nl/app/uploads/2020/06/OSG_NSCR_Eindrapport_090320.pdf.
- Ohlrichs, Y. (2007). Normale seksuele ontwikkeling. In: Wijk, A.Ph. van, Bullens, R.A.R. & Eshof, P. van den (red.). *Facetten van zedencriminaliteit*. Den Haag, Elsevier.
- O'Brien, M. & Bera, W. (1986). Adolescent sex offenders: a descriptive typology. *A News Letter of the National Family Life Education Network* 1, 1-5.
- O'Reilly, R., Carr, A. & Bullens, R.A.R. (2007). Ontwikkelingsmodellen seksueel misbruik. In: Wijk, A.Ph. van, Bullens, R.A.R. & Eshof, P. van den (red.). *Facetten van zedencriminaliteit*. Den Haag, Elsevier.
- Rademakers, J. & Straver, C. (1986). *Van fascinatie naar relatie: Het leren omgaan met relaties en seksualiteit in de jeugdperiode*. Zeist: NISSO.

- Ruvalcaba, Y. & Eaton, A.A. (2019). Nonconsensual pornography among U.S. adults: A sexual scripts framework on victimization, perpetration, and health correlates for women and men. *Psychology of Violence*. doi: 10.1037/vio0000233.
- Saunders, E., Awad, G.A. & White, G. (1986). Male adolescent sexual offenders: The offender and the offense. *The Canadian Journal of Psychiatry* 31(6), 542-549.
- Seto, M.C., & Barbaree, H.E. (1997). Sexual aggression as antisocial behavior: a developmental model. In: Stoff, D.M., Breiling, J. & Maser, J.D. (eds.). *Handbook of antisocial behaviour*. New York: Wiley, 524-533.
- Seto, M.C. & Lalumiere, M.L. (2010). What is so special about male adolescent sexual offending? A review and test of explanations through meta-analysis. *Psychological bulletin*, 136(4), 526.
- Skubic Kemper, T. & Kistner, J.A. (2010). An evaluation of classification criteria for juvenile sex offenders. *Sexual Abuse* 22(2), 172-190.
- Smallbone, S.W. (2006) Social and psychological factors in the development of delinquency and sexual deviance. In: Barbaree, H.E. & Marshall, W.L. (eds.). *The Juvenile Sex Offender*. New York: The Guilford Press, 105-127.
- Statline (2021). *Verdachten; delictgroep, geslacht, leeftijd en migratieachtergrond*. Geraadpleegd via <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81947NED/table?ts=1630326263030>.
- White, J.W. & Koss, M.P. (1993). Adolescent sexual aggression within heterosexual relationships: Prevalence, characteristics and causes. In: Barbaree, H.E., Marshall, W.L. & Hudson, S.M. (eds.). *The juvenile sex offender*. New York: The Guilford Press, 182-202.
- Wijk, A.Ph. van (1997). Dat het recht moge zegevieren. Het sepotbeleid van het Openbaar Ministerie en de beklagregeling 12 Sv onder de loep. *PROCES, maandblad voor berechting en reclassering* 7/8, 135-138.
- Wijk, A.Ph. van (1999). *Een verkennend onderzoek naar jeugdige zedendelinquenten*. Arnhem/Asterdam: Advies- en Onderzoeksgroep Beke/VU.
- Wijk, A.Ph. van (2004). *Zedenzorg in Drenthe. Criminaliteitsbeeld, organisatie, werkwijze en externe partners*. Apeldoorn, Politieacademie.
- Wijk, A.Ph. van, Doreleijers, Th.A.H., Bullens, R.A.R. & Ferwerda, H.B. (2001). Kenmerken en achtergronden van jeugdige zedendelinquenten. In: Loeber, R. & Slot, N.W. (red.). *Ernstig gewelddadige jongeren*. Houten, Bohn, Stafleu, Van Loghum, 73-95.
- Wijk, A.Ph. van & Ferwerda, H.B. (2000). Criminaliteitsprofielen van zedendelinquenten. Een analyse van politiegegevens. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 12, 1131-1145.
- Wijk, A.Ph. van, Horn, J. van, Bullens, R.A.R., Bijleveld, C. & Doreleijers, Th.A.H. (2005). Juvenile sex offenders: a group on its own? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 49(1), 25-36.

- Wijk, A.Ph. van, Loeber, R., Vermeiren, R., Pardini, D., Doreleijers, Th.A.H. & Bullens, R.A.R. (2005). Violent juvenile sex offenders compared with violent non-sex offenders: explorative findings from the Pittsburgh Youth Study. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment* 3, 333-352.
- Wijk, A.Ph. van, Mali, S.R.F. & Bullens, R.A.R. (2007). Juvenile sex-only and sex-plus offenders: An exploratory study on criminal profiles. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 51(4), 407-419.
- Wijk, A.Ph. van, Mali, S.R.F., Bullens, R.A.R., Prins, L. & Klerks, P.P.H.M. (2006). *Zedencriminaliteit in Nederland. Delicten en delinquenten nader in beeld gebracht*. Zeist: Kerckebosch.
- Wijk, A.Ph. van & Nieuwenhuis, A. (2011). *Lastige verhalen. Een exploratief onderzoek naar valse aangiften van zedenmisdriven door meisjes van 12-18 jaar*. Politie en wetenschap/Bureau Beke.
- Wijk, A.Ph. van, Vermeiren, R., Loeber, R., Doreleijers, T. & Bullens, R. (2006). Juvenile Sex Offenders Compared to Non-Sex Offenders A Review of the Literature 1995-2005. *Trauma, Violence, & Abuse* 7(4), 227-243.
- Wolak, J., Finkelhor, D. & Mitchell, K. (2011). Child pornography possessors: Trends in offender and case characteristics. *Sexual Abuse* 23(1), 22-42.
- Wolak, J., Finkelhor, D. & Mitchell, K.J. (2012). How often are teens arrested for sexting? Data from a national sample of police cases. *Pediatrics* 129(1), 4-12. doi: 10.1542/peds.2011-2242.
- Wolak, J., Finkelhor, D., Walsh, W. & Treitman, L. (2018). Sextortion of minors: Characteristics and dynamics. *Journal of Adolescent Health* 62(1), 72-79. doi: 10.1016/j.jadohealth.2017.08.014.
- Wree, E. de (2004). *Daders van groepsverkrachting. Een daderprofiel in maatschappelijke context*. Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- Zimring, F.E., Jennings, W.G., Piquero, A.R. & Hays, S. (2009). Investigating the Continuity of Sex Offending: Evidence from the Second Philadelphia Birth Cohort. *Justice Quarterly* 26(1), 58-76.